

Kvittning av fordran – analys

Högsta domstolen 2023-04-04, mål nr [T 2568-22](#) "Kvittningen av bodelningskostnaden"

Frågor om kvittning får lätt något nästan mystiskt över sig. De framstår många gånger som mer komplicerade än vad de egentligen är. Målet "Kvittningen av bodelningskostnaden" är inget undantag, snarare tvärtom! För kvittning finns emellertid både materiella och processuella aspekter som kan behöva beaktas. Till det kommer emellanåt frågor om förfallotid och ränteberäkning. I målet var grunden för rättsförhållandet närmast familjerättsligt eller åtminstone präglad av det bakomliggande familjeförhållandet och en därav föranledd skilsmässa. Det synes inte ha påverkat domstolarnas bedömning att fråga var om motstående fordringsanspråk. Rättsfallet har därför relevans även inom den "vanliga" förmögenhetsrätten. Jon Kihlman har analyserat domen för JP Infonet.

OMSTÄNDIGHETERNA I MÅLET

I samband med parternas skilsmässa uppkom kostnader i form av arvode till en bodelningsförrättare, vilka betalades av mannen. Han yrkade därför att kvinnan till honom skulle betala hälften av arvodet, som i rättsfallet benämns "bodelningskostnaden". Det yrkade beloppet uppgick till 67 662 kronor. I tillägg till själva kapitalbeloppet yrkade mannen även ränta.

Kvinnan synes ha vitsordat att mannens fordran avseende bodelningskostnaden och räntan i och för sig fanns. Hon bestred emellertid, i en inlaga till tingsrätten den 7 mars 2019, käromålet eftersom hon ansåg sig ha en motfordran som grundades på att hon hade betalat räntor för parternas gemensamma bostadslån. Hennes motfordran benämns i rättsfallet "lånekostnaden". Lånekostnaden uppgick till marginellt mer än bodelningskostnaden. Hon genstämde emellertid inte – därtill var det överskjutande beloppet nog alltför litet – utan gjorde bara sin motfordran gällande kvittningsvis. Mannen fick del av inlagen den 8 mars 2019.

Mannen vitsordade att kvinnan hade en motfordran, men gjorde i sin tur gällande att han hade en "motkvittningsgill" fordran avseende ersättning för att kvinnan hade nyttjat hans andel av deras gemensamt ägda bostad under samma tid som räntebetalningarna avsåg. Mannens motkvittningsfordran avsåg således ett slags hyra – ehuru utan uttalat avtalsstöd – för kvinnans nyttjande av hans andel av den gemensamma bostaden. Den benämns i rättsfallet följdriktigt "nyttjanderättsersättningen". Med att nyttjanderättsersättningen var "motkvittningsgill" torde avses att den visserligen existerade och var en del av målet, men att den ändå inte omfattades av själva käromålet. Kvinnan motsatte sig att mannen skulle få kvitta nyttjanderättsersättningen mot lånekostnaden.

OM FORDRINGARS UPPKOMST OCH DERAS UPPHÖRANDE GENOM KVITTNING

En fordrans uppkomst måste i princip skiljas från dess förfallotidpunkt och tidpunkten när ränta på den börjar löpa. Om ingen förfallotidpunkt har avtalats särskilt, torde fordran förfalla vid anfordran, se [5 §](#) skuldebrevslagen (1936:81). Dröjsmålsränta börjar dock enligt [4 §](#) räntelagen (1975:635) löpa först trettio dagar efter det att ett betalningskrav har framställts. Själva förfallotidpunkten torde sakna självständig betydelse i andra situationer än när den har bestämts särskilt.

När förfallotidpunkten inte är avtalad, fyller därför ett krav från borgenären framför allt funktionen att sätta igång ränteberäkningen, låt vara med viss fördröjning. När fråga är om kvittning, utgör kravet därtill många gånger den rättshandling som innebär att gäldenären (kvittningsborgenären) betalar sin skuld till borgenären (kvittningsgäldenären) genom att avstå från sin i kvittningsögonblicket förfallna – och därmed kvittningssgilla – motfordran.

En kvittning utgör betalning, se inte minst domens punkt 11. På samma sätt som en betalning utgör en rättshandling, måste emellertid kvittningen kommuniceras till motparten. Om ingen av fordringarna löper med ränta, eller om de löper med samma ränta, spelar det emellertid ingen roll när kvittningsförklaringen avges. Det blir då bara ett slags nollsummespel, där fordringarna växer lika mycket fram tills kvittningsförklaringen slutligt avges. För förr eller senare måste en kvittningsförklaring avges för att frågan alls ska aktualiseras. När fordringarna löper med olika ränta, eller när bara en av dem gör det, blir emellertid tidpunkten för kvittningsförklaringen betydelsefull. Det beror naturligtvis inte minst på att kvittningen innebär omedelbar betalning och att ränta på den del som genom kvittningen har betalats följaktligen upphör att löpa.

I målet fanns tre fordringar. Jag utgår i det följande från att alla tre i och för sig var giltiga.

Mannens fordran avseende bodelningskostnaden uppkom rimligtvis när han betalade den del av kostnaden som slutligt skulle bäras av kvinnan. Eftersom kvinnan i målet vitsordade att ränta skulle betalas från olika tidpunkter, synes parterna ha varit överens om att mannens fordran förföll till betalning vid dessa tidpunkter, jämför [3 §](#) räntelagen.

Kvinnans fordran avseende lånekostnaden uppkom successivt varje gång som hon betalade ränta till banken. Hon synes inte ha framställt något krav på betalning förrän i sin inlaga den 7 mars 2019. Inga särskilda förfallodagar synes heller ha varit avtalade mellan parterna. Hennes fordran löpte därför inte med ränta under tiden före hennes kvittningsinvändning, jämför [4 §](#) räntelagen.

Även mannens fordran avseende nyttjanderättsersättningen uppkom successivt – sekund för sekund – i takt med att kvinnan nyttjade bostaden. Inte heller han synes ha framställt något krav avseende den förrän efter

kvinnans kvittningsförklaring. Fordran löpte därför inte med ränta förrän tidigast trettio dagar efter det att kravet framställdes i rättegången.

UNDERRÄTTERNAS BEDÖMNINGAR

Högsta domstolens (HD) redogörelse för underrätternas bedömningar finns i domens punkter 5–8. Den återges här i sin helhet:

”5. Tingsrätten konstaterade att fordran för bodelningskostnaden var otvistig och fann att [kvinnan]s fordran för lånekostnaden skulle kvittas mot [mannen]s fordran för nyttjanderättsersättningen. Tingsrätten förpliktade [kvinnan] att till [mannen] betala 67 662 kr med viss ränta.

6. Hovrätten har ansett att [kvinnan] haft rätt att välja att hennes fordran för lånekostnaden skulle kvittas mot [mannen]s fordran för bodelningskostnaden och har utformat domslutet i enlighet med det. Enligt hovrätten har det då saknats skäl att pröva om [mannen]s fordran för nyttjanderättsersättningen var styrkt.

7. Hovrätten har vidare konstaterat att [mannen]s fordran för bodelningskostnaden inklusive per avräkningsdagen upplupen ränta översteg [kvinnan]s fordran för lånekostnaden. Enligt hovrätten ska i en sådan situation avräkning först ske mot den upplupna räntan, därefter mot kapitalbeloppet, och svaranden ska förpliktas att betala vad som återstår jämte ränta.

8. Enligt hovrättens domslut ska [kvinnan] betala mellanskillnaden mellan [mannen]s fordran för bodelningskostnaden inklusive upplupen ränta och [kvinnan]s fordran för lånekostnaden, samt ränta på mellanskillnaden från avräkningsdagen. Hovrätten har i domslutet inte angett vilket belopp som [kvinnan] ska betala, utan har i stället redovisat hur beloppet ska beräknas.”

Om samtliga fordringar existerade och var korrekt beräknade, var kvinnan skyldig mannen dels 67 662 kronor avseende bodelningskostnaden, dels ett förmodat motsvarande belopp avseende nyttjanderättsersättningen, totalt ca 135 000 kronor (Jag kommer för enkelhets skull fortsättningsvis att avrunda samtliga delbelopp till vardera 67 500 kronor). Mannen var å andra sidan i så fall skyldig kvinnan 67 500 kronor. Kvinnans nettoskuld till mannen var därmed 67 500 kronor. Tingsrättens dom framstår då onekligen som materiellt riktig, åtminstone beträffande huvudstolen.

Hovrättens dom utgår från att käromålet bara omfattade bodelningskostnaden (men inte den motkvittningsvis åberopade nyttjanderättsersättningen). Den synes därtill bygga på en gäldenärs rätt enligt [9 kap. 5 § handelsbalken \(HB\)](#) att destinera sin betalning fritt, så att den avser den bland flera skulder till borgenären som gäldenären helst vill betala:

”Haver någon av samma man fått flera lån, än ett, och förbundit sig, att för det ena giva större ränta, och för det andra mindre, eller ingen; där må skuldenär avräkna det, som betalas, å vilketdera lån han helst vill; dock ej förr, än förfallodagen inne är. Ej må något på huvudstolen avräknas, förr än räntan gulden är.”

I målet fick således kvinnan enligt hovrätten bestämma att hennes på lånekostnaden grundade motfordran skulle kvittas mot det yrkade beloppet avseende bodelningskostnaden. Vid den tidpunkten förekom ännu inte kravet på nyttjanderättsersättning i målet, så det var tämligen uppenbart att kvittningen avsåg bodelningskostnaden.

Kvittningen skulle emellertid enligt hovrätten avse bodelningskostnaden inklusive därpå belöpande ränta till och med den dag som kvittningsförklaringen lämnades, det vill säga den 7 mars 2019. Efter en sådan kvittning fanns ingen skuld kvar annat än en mindre del av bodelningskostnaden som motsvarande den ränta – eftersom räntan enligt 9 kap. 5 § HB ska betalas innan avräkning sker mot huvudstolen – som kvinnan skulle betala till mannen för tiden fram till kvittningsförklaringen. Det fanns därmed ingen skuld kvar som nyttjanderättsersättningen kunde kvittas mot. I absoluta tal innebar hovrättsdomen att kvinnan till mannen skulle betala knappt 1 500 kronor.

HÖGSTA DOMSTOLEN

Kvinnan överklagade hovrättsdomen till HD, som beviljade prövningstillstånd. Kvinnans yrkande i HD innebar att mannens talan skulle ogillas beträffande huvudfordran och att hon endast skulle förpliktas att till mannen betala ränta enligt [6 § räntelagen](#) på 30 000 kronor från den 7 augusti 2018, på 4 250 kronor från den 24 februari 2019 och på 33 412 kronor från den 1 mars 2019, allt till och med den 7 mars 2019, det vill säga precis som enligt punkterna 1 a och b i hovrättens dom. Hon angav dock i sitt yrkande särskilt att hon skulle befrias från skyldigheten enligt punkt 1 c i hovrättens domslut att betala dröjsmålsränta på kvarvarande belopp från den 8 mars 2019. Mannen motsatte sig att hovrättsdomen skulle ändras.

Under rubriken Vad målet gäller framgår i domens punkt 10 att det rör frågan hur avräkning av en motfordran ska göras. Kvinnan ansåg att hovrätten hade missuppfattat hennes kvittningsförklaring och antagit att den avsåg ett yrkande om att kvittning skulle göras (av domstolen) i stället för att den i sig var en rättshandling som medförde omedelbar betalning av mannens huvudfordran. Och i och med att huvudfordran därmed betalades skulle ingen ränta betalas utöver den som vid kvittningstidpunkten var upplupen, eftersom det som huvudregel inte utgår ränta på ränta.

HD konstaterade emellertid att upplupen ränta enligt 9 kap. 5 § HB ska räknas av innan avräkning sker mot huvudstolen. Eftersom kvinnans motfordran var lägre än mannens huvudfordran (bodelningskostnaden) jämte ränta, återstod en mindre del av kapitalbeloppet när kvittningen var genomförd. Kvinnan var därför

även efter sin kvittning i dröjsmål med betalningen av den delen av kapitalbeloppet. Ränta skulle därför utgå på det kvarvarande beloppet. HD fastställde följaktligen hovrättens domslut.

ANALYS

Det här är nog ett sådant mål där det som vid beslutet om prövningstillstånd framstod som intressant vid en närmare analys visar sig vara ganska banalt. För det var rimligtvis frågan om skillnaden mellan ett kvittningsyrkande – med i första hand processrättslig betydelse – och en kvittningsförklaring – med omedelbar materiell betydelse – som låg till grund för beslutet om prövningstillstånd.

Mot bakgrund av 9 kap. 5 § HB visade det sig emellertid att den frågan saknade betydelse: även om kvinnans argumentation togs för god – så att hennes kvittningsförklaring medförde omedelbar betalning – så är lagregeln klar och tydlig, låt vara i en gammalmodig språkdräkt: "Ej må något på huvudstolen avräknas, förr än räntan gulden är." Och då spelade det ingen roll för utgången i målet hur kvinnans förklaring tolkades.

För den som är ombud i liknande tvister innebär målet en påminnelse om att det saknas skäl att yrka att fordringar ska kvittas. Det är bättre att själv företa en sådan rättshandling genom att helt enkelt framställa en kvittningsförklaring och sedan påstå att kärandens fordran därigenom är betald, helt eller delvis. Precis som vilken annan betalning som helst ska kvittningsförklaringen då åberopas som en omständighet för att käromålet helt eller delvis ska ogillas.

Tvisten i HD gällde i realiteten dröjsmålsränta på knappt 1 500 kronor, det vill säga ca tio kronor i månaden. Kvinnan ålades att betala mannens rättegångskostnader i HD med 32 500 kronor. Hennes egna kostnader framgår inte av domen. Mot den bakgrunden kan man emellertid undra om det var värt besväret och kostnaden för kvinnan att ens försöka få till stånd en ändring av hovrättens dom. Oberoende av utgången i målet skulle det onekligen vara ganska mycket skrik för väldigt, väldigt lite ull.

[Jon Kihlman](#)

Advokat, jur. dr

OM DOKUMENTET

Senast uppdaterad

2023-04-25

Utgivare

JP Infonet

[Jon Kihlman](#) Advokat,
jur.dr

Författad av